

Про безпеку дітей у всесвітній мережі Інтернет

Валентина ОРЖЕХОВСЬКА,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач лабораторії
превентивного виховання Інституту проблем виховання НАПН України,
завідувач кафедри превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО*

Нині спостерігається стрімке зростання рівня проникнення Інтернету в наше життя. Все більше дітей користуються Інтернетом для спілкування, пошуку інформації, ігор, завантаження мультимедійного контенту. Однак з розширенням можливостей в онлайн збільшується і кількість ризиків. Що ж може трапитись у реальному житті через безтурботну віртуальну поведінку? Чи знають діти про небезпеку, яка може загрожувати їм в Інтернет-мережі? А батьки, вчителі? Чи усвідомлюють вони необхідність навчання не просто того, як користуватися Інтернетом, а ще й того, як уникнути небезпечних ситуацій? Чи можна віднести це до сфери компетенції шкіл?

У відповідь на ситуацію, коли українська громадськість не до кінця усвідомлює всі можливі ризики в Інтернеті, у 2008 р. компанія «Майкрософт Україна» ініціювала створення Коаліції за безпеку дітей в Інтернеті. За цей час було проведено багато заходів та розгорнуто широку науково-освітню діяльність.

Зокрема, у жовтні–листопаді 2010 р. в рамках програми Microsoft «Партнерство в навчанні» кафедрою превентивної освіти і соціальної політики ЮНЕСКО, яка працює при Інституті проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, за підтримки «Майкрософт Україна» в 11 регіонах України (Харківській, Тернопільській, Рівненській, Львівській, Київській, Запорізькій, Черкаській, Донецькій, Луганській, Житомирській областях і АР Крим) було проведено Всеукраїнське широкомасштабне дослідження «Рівень обізнаності українців щодо питань безпеки дітей в Інтернеті». Таке дослідження в Україні проведено вперше. Воно охоплювало близько 17 тисяч респондентів, з яких понад 7 тисяч дітей віком від 10 до 17 років, майже 4 тисячі батьків та більш як 5 тисяч учителів.

Дослідження показало, що впродовж останнього року кількість дітей віком 10–17 років, які опанували Інтернет, становила 96%, але про те, які

ризиків є в мережі і як на них реагувати, знає менш як половина. Окрім того, багато дітей безтурботно розміщують особисту інформацію і ходять на зустрічі з віртуальними знайомими. Дослідження демонструє необхідність всебічного системного підходу до навчання дітей основ безпеки в Інтернеті. Так, насторожує легковажне ставлення дітей усіх вікових груп – а особливо 15–17 років – до поширення особистої інформації у всесвітній мережі.

У потенційній зоні ризику (надають особисту інформацію) перебувають 44% дітей, і 24,3% вже були в ризикових ситуаціях (ходили на зустріч із віртуальними знайомими). У віковій групі від 15 до 17 років цей показник становить 60,3%. Виходять в Інтернет передовсім задля спілкування в соціальних мережах 52% дітей, 46% залишають там свій номер телефону, 36% – домашню адресу, 51% – особисті фото. Особисту інформацію про своїх батьків (місце роботи, посаду) поширювали онлайн 6,5% підлітків 15–17 років, у той час як серед молодшої групи респондентів (10–11 років) цей показник становить поки лише 0,4%.

Серед ризиків в Інтернеті діти одразу називають найвідоміші: віруси – 39%, «дорослий» контент (маються на увазі сайти із порнографічним змістом) – 21%, інтернет-залежність – 19% та шахрайство (мається на увазі викрадення особистої інформації і паролів, банківської інформації, шахрайство за допомогою інтернет-магазинів та онлайн-сервісів з платними СМС) – 3,45%.

Дослідження показало: що дорослішою стає дитина, то більш безтурботно вона починає поводити себе в Інтернеті. Так, на реальну зустріч з людиною, з якою знайомі лише віртуально, вже ходили майже 12% опитаних дітей віком 10–11 та понад 60% підлітків 15–17 років.

Що думають батьки про безпеку дітей в Інтернеті? Рівень користування Інтернетом серед батьків нижчий, ніж серед дітей, і становить 70,6%. У сім'ях діти краще за батьків розбираються у комп'ютері та Інтернеті. З 81% батьків, які підтвердили, що у них на домашньому комп'ютері встановлено антивірусну програму, 95% зазначили, що його установкою та налаштуванням займалася дитина.

На думку батьків, можливість викрасти дитину, використовуючи Інтернет, більш ніж реальні – так

вважають 76% опитаних. Але при цьому 73% батьків переконані, що вони знають про небезпеку в Інтернеті і що саме їхня дитина захищена в мережі, тобто знає про ризики і може їх уникнути.

Удома контроль за користуванням Інтернет-мережею здійснює 81% батьків, 56% з цього числа мали на увазі не програмне забезпечення, а саме психологічний контроль, що виявляється у з'ясуванні, які сайти відвідує дитина, чи є проблеми у мережі та ін. Насправді «батьківський контроль» тішить самих батьків, бо діти далеко не в усьому їм зізнаються щодо своєї діяльності в Інтернеті. Проте, що діти користуються Інтернетом в інтернет-кафе та у школі, батьки, зважаючи на дані дослідження, не підозрюють. Місцями виходу в Інтернет вони назвали власний дім (69%) та дім друзів (30%). Але при цьому понад 16% дітей (у віковій групі 10–11 років цей показник досягає 30%) періодично виходять у мережу з інтернет-кафе.

Також 81% батьків, упевнених у безпеці своєї дитини в Інтернеті, вважає (часто помилково), що їхня дитина повідомить їх про заплановану зустріч з віртуальним знайомим (але 75% дітей, які проводили такі зустрічі, приховують цю інформацію від батьків). У необхідності навчати дітей безпеки в Інтернеті в межах шкільної програми впевнені 97% батьків, водночас 72% покладають цю відповідальність і на себе.

Чи готові вчителі навчати дітей питань безпеки у мережі Інтернет? Серед учителів рівень користування Інтернетом вищий, ніж серед батьків, – 83%. Про свої знання щодо небезпек у мережі заявили 85% вчителів, і 27% справді з ними ознайомлені.

Учителі – найбільш обізнана аудиторія дослідження. Серед ризиків у мережі вчителі називають шахрайство – 48,8%, віруси – 21,3%, прояви насильства над дітьми (мається на увазі як психологічне насильство під час перегляду певних матеріалів, так і реальне насильство внаслідок активності в Інтернеті) – 20,7%.

Водночас, незважаючи на обізнаність, 68,3% вчителів вважають, що питання безпеки в Інтернеті більше рекламується виробниками антивірусного програмного забезпечення, ніж реально існує.

Як один із методів підвищення рівня безпеки у мережі 93% опитаних учителів пропонують обмежити перебування дітей онлайн, 55,5% відразу ж вказують на те, що це буде нерезультативно.

З тим, що дітей треба вчити основ безпеки у мережі, погоджуються 96% учителів. Але лише 13% з них упевнені, що цим має займатися школа, а 56% делегують цей обов'язок батькам. 78% переконані, що бесіди з дітьми у школі на тему безпеки в Інтернеті будуть дуже корисними. Проте 65% впевнені у тому, що проводити їх мають спеціалісти, а не вчителі цієї школи (як варіант, вчителі, запрошені з іншої школи).

Отже, можна констатувати недостатній рівень поінформованості дітей про безпеку в Інтернеті

за високого рівня ризиків, які можуть трапитися з ними у мережі. До того ж зовсім недостатнім є рівень залученості батьків та вчителів до процесу виховання культури безпечного користування Інтернетом серед дітей.

Нині уже ніхто не заперечує, що з розвитком телекомунікаційних технологій проблема безпеки дітей в Інтернеті стає все більш актуальною. Звичайно, система фільтрації небезпечного контенту може частково розв'язати проблему. Як показує практика, найбільш ефективно такі системи працюють там, де загрозу розуміють і вчителі, і батьки, і самі діти. Тому продовжують розвиватися ініціативи, спрямовані на безпосереднє залучення дітей до вивчення правил безпечного користування Інтернетом. З цієї метою на сайті освітньої програми «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті» постійно проводяться вікторини та конкурси для дітей і шкільних команд. Усього за час існування в Україні ресурсу в конкурсах взяли участь понад 7000 дітей. Завдяки активній підтримці Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України охоплення аудиторії збільшується, а отже, зростає і кількість дітей, які користуються Інтернетом більш свідомо. Останній конкурс «Онляндія в моїй школі» також підтримала компанія «МТС-Україна», член Коаліції за безпеку дітей в Інтернеті. Під час конкурсу школярі розповідали про безпеку в Інтернеті своїм одноліткам та батькам. Особливістю цього конкурсу було те, що завдання спрямовувались як на дітей, так і на вчителів. У результаті в ньому взяли участь 4600 школярів та 460 вчителів. Ключовим завданням було подання проектною роботи щодо створення території безпечного Інтернету в своїй школі. Переможцями конкурсу стали п'ять шкільних команд із різних куточків України: Чернівецька гімназія №2, мелітопольські гімназії №5 та №10 Запорізької області, Макіївський міський лицей Донецької області, Смілянська школа-гімназія ім. В.Т. Сенатора Черкаської області.

Щороку в другий вівторок лютого в Європі відзначається День безпечного Інтернету. Україна вже третій рік поспіль підтримує цей захід. Цього року компанія «Майкрософт Україна» прагне не тільки привернути увагу суспільства до питання ризиків у мережі, але й підкреслити роль школи у вихованні культури користування Інтернетом. Щоб покращити ситуацію, «Майкрософт Україна» продовжує розвивати освітню програму «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті», яку з 2009 р. підтримує Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Безпечною онлайн-платформою для виховання коректної поведінки у мережі сьогодні є сайт «Онляндії» – www.onlandia.org.ua. Його відвідуваність досягає 17 000 унікальних користувачів на місяць, що свідчить про нагальну потребу в таких освітніх проектах. Сайт є основним ресурсом програми «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті», що об'єднує 27 членів Коаліції за безпеку дітей в Інтернеті та більш як 4300 волонтерів по всій країні. Цього року фахівці «Онляндії» за сприяння Інституту

інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України розробили навчально-методичний посібник «Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі». Посібник видано за підтримки програми Microsoft «Партнерство в навчанні», його метою є надання вчителям українських шкіл знань та практичних методичних розробок у викладанні теми безпеки дітей в Інтернеті.

Підтримуючи створений методичний посібник, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України прагне поглибити знання вчителів та надати їм можливість ширше розкрити тему безпеки в Інтернеті на уроках і позашкільних заняттях. До того ж два роки тому ця тема введена до шкільної програми з інформатики завдяки ініціативі «Майкрософт Україна», адже суспільство розвивається, рівень користування Інтернетом зростає, і вже практично всі школярі заходять у мережу для спілкування, навчання тощо. Тому проблема розвитку культури користування Інтернетом нагальна і гостра, вона стосується не лише суто інформаційних ризиків, а передусім шкоди для здоров'я дітей.

Отже, результати дослідження переконливо ілюструють, що сьогодні в Україні щодо безпеки в Інтернеті недостатньо інформовані як діти, так і їхні батьки та вчителі. Рівень залучення дорослих до процесу навчання дітей з цього напрямку залишається вельми низьким, хоча 72,5% дітей висловили зацікавленість в отриманні інформації. Тому необхідно задіяти масові канали комунікації, аби підвищити мотивацію, потребу дітей та дорослих в обізнаності з цієї теми, приділяти належну увагу онлайн-культури української молоді.

Література

1. Кочарян А.Б. Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі: [навч.-метод. посіб.] / А.Б. Кочарян, Н.І. Гущина. – Х., 2011. – 156 с.
2. Фишман С. Пойманые в Сеть / С.Фишман // InternetUA: е-война [Украина]. – 2008. – №1.
3. Чусовитин Ю. Как уберечь ребёнка от виртуальной зависимости? / Ю.Чусовитин [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://shkolazhizni.ru/archive/o/n-24010/>
4. Пилипчук А. Электронные знакомства: записки пострадавшего / А.Пилипчук // InternetUA [Украина]. – 2007. – №7.

Анонсації

Валентина ОРЖЕХОВСЬКА

Про безпеку дітей у всесвітній мережі Інтернет

У статті розглянуто результати комплексного дослідження, проведеного в Україні серед учнів, вчителів та батьків щодо ризиків у всесвітній мережі Інтернет. Визначено стратегію розв'язання цієї значущої для суспільства проблеми, що охоплює проведення заходів, спрямованих на безпосереднє залучення учнів до вивчення правил безпечного користування

Інтернетом, участь учителів та батьків у навчанні дітей основ безпеки.

Ключові слова: безпека, мережа Інтернет, культура поведінки, ризикові ситуації, превентивні заходи.

Валентина ОРЖЕХОВСКАЯ

О безопасности детей во всемирной сети Интернет

В статье рассмотрены результаты комплексного исследования, проведённого в Украине среди учеников, учителей и родителей относительно рисков во всемирной сети Интернет. Определена стратегия решения этой значимой для общества проблемы, которая включает проведение мероприятий, направленных на непосредственное привлечение учащихся к изучению правил безопасного пользования Интернетом, участие учителей и родителей в обучении детей основам безопасности.

Ключевые слова: безопасность, сеть Интернет, культура поведения, ситуации риска, превентивные меры.

Valentyna ORZHEKHOVSKA

About safety of children in a world network the Internet

The article presents the results of comprehensive research among Ukrainian students, teachers and parents about the risks in the World Wide Web. Defined strategy to address this significant public problem, which includes measures to direct involvement of students in learning the rules of safe Internet use and the involvement of parents and teachers in teaching children the basics of safety.

Keywords: safety, Internet, culture behavior, risk situations, preventive measures.

